

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

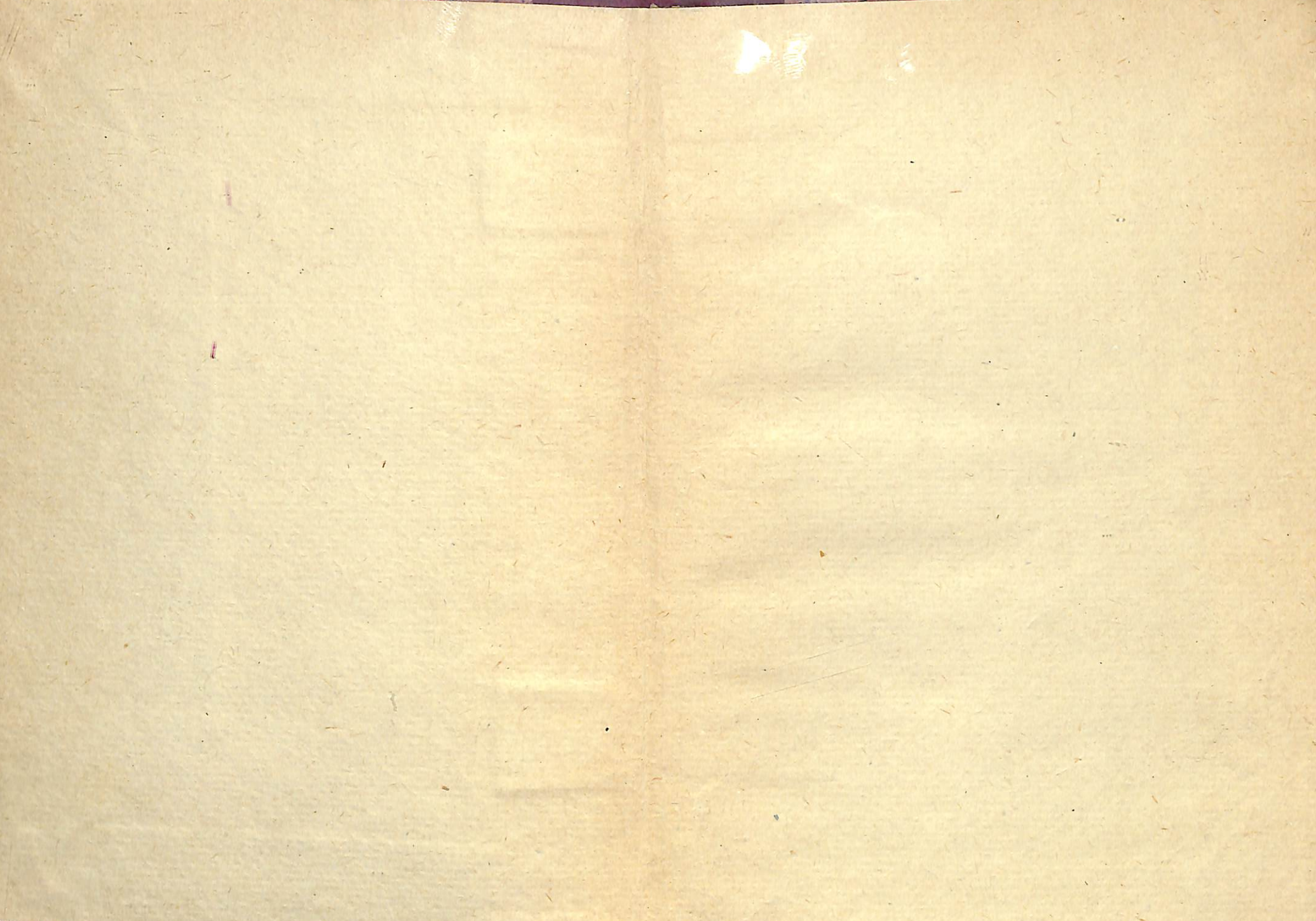
You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

512.

71

30 MAY 2011

549

ՀԿԻ 5 0/10
Ման

891-713

7-71

Մ.

ՆՈՐԷՔ ՄԱՆՈՒԿԵՐԵՐԵ

Օ. ԲՕԳՕԿԱ.

Օ. ԲՕԳՕԿԱ

71 ^{առ}
ԱՆՁՆԱԶՈՅ ՄԱՆՈՒԿ

504

Թարգմ. ուսուսերէնից

1003
6613

ԹԻՖԼԻՉ

ԱՐԱԳԱՏԻՊ ՏՊ. ՄՆ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱ

ՊՈՒԵԿԻՆԵՆ ՓՈՂՈՅ, 12.

1905

24 JUL 2013

5966

5520

549

179m

177

Ս.

Սարնան արևը հալեցրեց դաշտերի
 ու մարգագետինների ձիւնը: Օրը հեա-
 գհետէ տաքանում էր. դաշտը ծած-
 կուեց թաւշեայ խոտով. թռչունները
 ճուռղում էին օդում. հարեան գետակը
 փրփուալով ու գոռալով առաջ էր վա-
 գում, կարծես իսկական գետ լինէր. իսկ ճահճի
 ջուրը այնքան էր շատացել, որ նմանում էր
 լճի՝ հին եղէգնի դեղնագոյն կղզիակներով:

Ամենքը լոյս աշխարհ էին դուրս գալիս. հա-
 ւերը, սագերը, բաղերն ու աղաւնիները ճահճա-
 ների մէջն էին թաւալում. շները տաքանում
 էին արևի տակ՝ թաթերն ու պոչերը թափ տա-
 լիս և անտարբեր նայում անց ու դարձ անող-
 ներին. կովերը թափառում էին հայեաթից դուրս
 և կարծես սպասում էին, թէ երբ կըտանեն
 նրանց արօտ: Կատունները կոկիկ շրջում էին
 տանիքների վրայ և ուրախ նայում օդում թռչ-

ծառերին, կարծես ասում էին նրանց. — «Չէք ազատուելու մեր ճանկերից»: Մանուկները ջուր ցայտեցնելով՝ խաղում էին ճահիճների մէջ, ուշք չզարձնելով՝ թէ ինչպէս են կեդոտուում իրանց շորերը. ոմանք տաշեղներից նաւակներ էին շինում, ոմանք սաքերով հունձում էին ցեխը, ոմանք թաց կաւից թերծում էին ափսէներ, գաւաթներ, կարկանդակներ, ոմանք էլ կոխոտում էին փողոցի ցեխը. ամենքը գոհ, ուրախ և զուարթ էին:

Սակայն մէկը ուրախ չէր: Փողոցում, խարխուլ խրճիթների մօտով գլխակախ անցնում էր իննը տարեկան մի տղայ՝ արտասուքից ուռած ու կարմրած գէմքով: Նա չէր տեսնում ո՛չ արեւ, ո՛չ թռչուններին, ո՛չ էլ մանուկներին. կարծես նոյն իսկ ճանապարհը՝ չէր նկատում. նրա միաքը ուրիշ բանով էր զբաղուած:

— Գրիգորիկ, էյ Գրիգորիկ, եկ մեզ մօտ նաւակներ շինենք, ձայն տուեցին նրան մի ճահճից:

— Է՛հ, թողէք, արտասանեց նա և մինչև անգամ չնայեց նրանց ուրախ խաղին. նրա գէմքն արտայայտում էր մի տեսակ դառնութիւն:

— Դուք կուշտ էք... փնթփնթաց նա և շուրս եկաւ գիւղից:

Նա բռն քայլ անցաւ գիւղի ճանապարհով,

յետոյ շուռ տուեց գէպի շաւիղը՝ հերկած դաշտերի միջով...

Գրիգորիկն արդէն երկու օր է որ քաղցած էր իւր մօր ու քրոջ հետ միասին: Երէկ մայրը տուեց նրանց հացի վերջին պատառը, իսկ այսօր Գրիգորիկն ^{չկարողացաւ} ստիպուած էր գիւղ գնալ «ալիւր խնդրելու»:

Գրիգորիկն իւր մայրիկի հետ ապրում էր անտառում՝ փոքրիկ աղքատիկ խրճիթի մէջ: Քանի որ կենդանի էր նրա հայր՝ անտառապահ Սիմէօնը, նրանք չափաւոր ապրուստ ունէին: Սիմէօնը իւր աղայից ստանում էր սոճիկ, սրբ ծախսում էր անհրաժեշտ պիտոյքների վրայ: Ճիշտ է, երբեմն պակասում էր փողը, բայց քաղցածութիւն չէին քաշում: Նրանք սեպհական կով էլ ունէին, որ միշտ արածում էր նոյն անտառում. ունէին նոյնպէս մի տասնեակ հաւ, իսկ տօն օրերին խոզ ու գոճի էլ էին ունենում. մի խօսքով, այնպէս էին ապրում, որ խեղճ գիւղացիք նախանձում էին նրանց:

«Արքայութիւն է վայելում Սիմէօնը, նա կարող է վար ու ցանքով էլ չպարապել. նա մեր օրին չէ», ասում էին նրանք:

Սակայն ո՞վ գիտէ, թէ ում ինչ է վիճակուած: Սիմէօնի ընտանիքի գլխին մեծ դժբաղդութիւն եկաւ: Մի օր, սաստիկ ցրտին, դեռ

լոյսը չբացուած՝ Սիմէօնը գնաց անտառ. յանկարծ փոթորիկ բարձրացաւ. նա մոլորուեց ճանապարհին և հողին աւանդեց Աստուծուն— սառեց: Երբորդ օրը մօտով անցնող զիւղացիք գտան նրան ընկած անտառի ճանապարհից մի փոքր հեռու: Նրան բերեցին խրճիթ՝ Մարիամի մօտ, որը սաստիկ վշտացաւ ու շատ արցունք թափեց: Գրիգորիկը յիշեց այս բոլորը և սարսուռ զգաց: Իսկ յետոյ, 2—3 ամիս անցած՝ կարիքն ու չքաւորութիւնը զլուի հանեցին..... կովը ծախեցին, հաւերը նոյնպէս մէկը միւսի յետևից ծախեցին ու մնացին դատարկ: Մարիամը մնաց այրի, վեց ամսական երեխան ձեռին, իսկ Գրիգորն ու իր քոյրը նոյնպէս մօր ձեռն ու ոտը կապում էին: Լուսիկը 10 տարեկան էր միայն. այդ ժամանակ աղայի կառավարիչը սկսեց նրանց նեղել:

— Արդէն ժամանակ է, ասում էր նա, այստեղից հեռանալու. դեռ երեք ամիս էլ աւելորդ էք ապրում, տեղ բռնում. ահա եկող շաբաթ գալու է նոր անտառապահը և դ՛ու, Մարիամ, խրճիթդ դատարկիր:

«Դատարկիր» — ասելը հեշտ է..... բայց ո՛ւր գնալ: Մարիամի ծնողները վաղուց էին մեռել, իսկ հանգուցեալ Սիմէօնը ոչ մի ազգական չուներ: Գործարան մտնել կամ աղախին դառնալ)

նա չէր կարող, որովհետև երեխային ի՛նչ անէր, ո՛ւմը յանձնէր, ուրիշ գործ էլ չէր կարող ճարել:

Մարիամը երեք ամսուայ ընթացքում հալից ընկաւ, նիհարեց ու պառաւեց. երեխայքն էլ այնպէս նիհարեցին ու մաշուեցին, որ ցաւալի էր նրանցը նայել.....

Ահա այս մտքերն էին զբաղեցնում Գրիգորիկին, երբ նա անցնում էր սառցապատ շաւղով: Ահա և անտառը. այստեղ՝ ամեն մի կոճղ, ամեն մի անկիւն ծանօթ է նրան. նա մի քանի անգամ չափչփել է այդ տեղերը, չէ՞ որ Գրիգորիկը այստեղ ծնուել ու մեծացել է:

Բ

այն մարգագետնի վրայ, խիտ մայրի-
 ների մէջ գտնուում էր մի խրճիթ, որի
 տանիքը ծածկուած էր գրեթէ փթած յարզով
 ցախի խուրճերի հետ միասին. կիսածուռ պա-
 տըղամբը մի ոտք սանդուխքով և խարխուլ ծած-
 կոցով՝ կարծես լալիս էր. փոքրիկ, աղօտ լու-
 սամուտը կիսով չափ ձեփած էր թղթով, իսկ
 միւս կիսի ապակու մէջ արևը շողշողում էր
 ծիածանի գոյներով:

Մարիամը նստած էր պատշգամբում երե-
 խան ծնկներին: Լուսիկը կանգնած էր նրա կող-
 քին. երկուսի աչքերն էլ արտասուքով լցուեցին:

— «Հը՛, ի՞նչ արիր» միաձայն հարցրին եր-
 կուան էլ:

— Ոչ ոք չի տալիս, մայրիկ, ամեն տեղ
 գնացի. ամենն էլ ասում են, թէ անժամանակ

է. խնդրում, մենք ինքներս չենք կարողանում
 կառավարուել, չէ բաւականանում:

Նա երեսը շուռ տուեց և սկսեց մի բան
 քերել փթած գերանի մօտ: Մարիամը գլուխն
 աւելի կախ գցեց և ոչինչ չպատասխանեց:

— «Մայրիկ, այ մայրիկ, ինչ ես լուել. այժմ
 ի՞նչ անենք, չէ՞ որ սոված ենք», արտասուելով
 ասաց Լուսիկը և քաշեց մօր թևից:

— Գնա՛, Լուսիկս, կառավարչի մօտ, գուցէ
 տայ. ասա՛, որ ահաւասիկ սովից..... երեք օր է
 բան չենք կերել:

Լուսիկն ակամայ ճանապարհ ընկաւ:

— Իսկ եթէ չտայ — երկիւղով հարցրեց նա:

— Ի՞նչ արած. եթէ չտայ, սովից պէտք է
 մեռնենք, ուրիշ հնար չկայ. վերջը դա է, մտա-
 խոն ասաց Մարիամը: Լուսիկը գնաց:

Գրիգորը երկար ժամանակ կանգնած էր
 լուռ՝ մէջքը դարձրած մօրը. երկար ժամանակ
 եղունգով քերում էր գերանը, վերջապէս դար-
 ձաւ մօրն ու ձայն տուեց.

— Մայրիկ, էյ մայրիկ.....

— Հը, ի՞նչ է:

— Պատրաստութիւն տես, ես քաղաք կը գնամ:

Մարիամը միտնգամից չհասկացաւ նրան:

— Ո՛ւր, ի՞նչ ասացիր:

— Քաղաք՝ փող աշխատելու:

—Դ՞ն՛, ի՞նչ ես ասում, ի՞նչ քո բանն է քա-
ղաք գնալը, կամ դու ի՞նչ կարող ես շինել:

—Ահա թէ ի՞նչ. — կըզնամ վաճառականի
մօտ կամ գործարան կըմտնեմ, չէ՞ որ ուրիշները
գնում են:

Մինչև այժմ Մարիամի մտքովն անգամ չէր
անցել, որ Գրիգորը կարող է այգպիսի բան անել:
Նա այնքան սիրում էր իւր որդոցը, որ նրանցից
բաժանուելու մասին չէր մտածել, և վերջապէս
նրանք փոքր էին թւում մօրը.....

Գրիգորիկի հաստապառն ձայնը, փոքրիկ ու
հանդարտ ղէմքը, ուշագրաւ կերպարանքը — այս
բոլորը երազ էին թւում Մարիամին. նա կարծես
այդ ժամին մեծացել էր մօր աչքում, այնքան
մեծացել, որ յիշեցնում էր իւր հայր Սիմէօնին.
և այն միտքը, որ Գրիգորիկը կարող է աշխատել,
այլևս այնքան տարօրինակ չէր թւում նրան:

—Բայց ի՞նչպէս կարող ես գնալ.... այստեղից
մինչև քաղաք համարեա քառասուն վերստ է,
եթէ ոչ աւելի:

—կըհամնեմ, միւնսոյն է..... սովից հօ չը-
պիտի կոտորուենք:

Մարիամը ան քաշեց:

—էհ, Աստուած քեզ հետ, որդեակ, եթէ
կարծում ես, որ ոյժդ կըհամնի, գնա՛, կարելի է,
այդ է քո բաղադր:

11
կէս ժամ անցած՝ Լուսիկը վերադարձաւ մի
մեծ կտոր հաց ձեռին:

—Տուեց, ուրախ-ուրախ ասաց նա. միայն
յիշեցրեց, որ եկող շաբաթ անպատճառ տեղա-
փոխուենք այստեղից. «նոր պահապանն արդէն
եկել է» ասաց:

Հացը ամենին ուրախացրեց: Գրիգորի հա-
մար սկսեցին ճանապարհի պատրաստութիւն
տեսնել: Մայրը հանեց արկղից հօր շորերն ու
սպիտակեղէնը, որոնցից մի քանիսը նորից ձևեց
ու կարեց. դարսեց մի հաստ քաթանի տոպրակի
մէջ մի ձեռք սպիտակեղէն, մի կտոր հաց, դառը
լաց եղաւ ու որդուն ճանապարհ ձգեց ղէպի
քաղաք: Նա ինքը գնաց կառավարչի մօտ և
խնդրեց, որ թոյլ տայ իրան ամառը մնալ ան-
տառապահի հին կիսափուլ տնակում, որը գտնու-
ւում էր անտառի ծայրին: Դա մի ողորմելի
խրճիթ էր..... դատարկ, առանց տանիքի, առանց
դռների, կտորած լուսամուտով և քանդուած
վառարանով: Մարիամն ու Լուսիկը ճեղքերը մի
կերպ ծածկեցին ցախով ու մամռով, տանիքի փո-
խարէն նոյնպէս ցախ դարսեցին վերևից, վրան էլ,
որքան կարելի էր, հող ածեցին, իսկ դուռն ու պա-
տուհանը զիշերները փալամներով էին ծածկում:

Մարիամը մտադիր էր աշնանը ծծից կտրել
փոքրիկ Աշոտին և գնալ բանելու. իսկ առ-

այժմ նրանք ապրում էին մի կերպ..... երբեմն կիսով շափ քաղցած, երբեմն էլ չոր հացով: Իսկ երբ մի օրն է աշխատանք էր լոյս ընկնում (որ շատ հազիւ էր պատահում) ալիւր էին գնում և գիւղում հարեաններից մէկի մօտ հաց թխում. երբեմն էլ խանութից առնում էին գետնախնձոր կամ սոխ ու լոբի:

Գ

Գրիգորիկը գնում հա գնում էր փօստի ճանապարհով. երբ յոգնում էր, նրատում էր, շունչ առնում և ապա նորից գնում: Գիւղացի տղայի համար մանգալը սովորական բան է, սօսները վարժ են: Վերջին ամիսները սովածութիւնն այնքան սովորական դարձաւ նրա համար, որ մի կտոր հացը նրան երկու օր բաւականացաւ. երբորդ օրը նա մտաւ մի գիւղ և մօտենալով մի հին կիսաթեք խրճի՛ հաց խնդրեց:

—Ո՛ւր ես գնում, բարեկամ—հարցրեց պառաւը, բաւականին մեծ կտոր հաց տալով նրան:

—Այնտեղ, քաղաք:

Պառաւը գլուխը շարժեց.

—Ախար հեռու է, շուտ չես հասնի...

—Ի հարկէ, շուտ չեմ հասնի, բայց քանի որ հարկաւոր է, տատի, ահա գնում եմ:

—Բայց ի՞նչ ունիս քաղաքում:

—Ահա թէ ինչ. տանը հաց չունինք..... հայրս մեռաւ, հիմա ուզում եմ քաղաքում գործ փնտռել:

—Էհ, խեղճ տղայ, դարձեալ գլուխը շարժեց պառաւը. սպասիր մի փոքր, ես կըհարցնեմ մեր գիւղացիներին, կարծեմ այսօր նրանք պատրաստուում են Գ. գիւղը գնալ, քեզ էլ հետները կառնեն կըտանեն, մի քսան վերստ գոնէ սայլով կըգնաս, ոտներդ կըհանգստանան:

Պառաւը շուտով գլուխ բերեց այս գործը և հինգ քապէից յետոյ մեր Գրիգորիկը հանգիստ նստած էր խրճիթում, տաք-տաք կերակուրն առաջը դրած և զրոյց էր անում գիւղացիների հետ: Հասակն առած մարդկանց շրջանում նա իրան հասակաւոր էր զգում և խելացի կերպով պատմում էր տանտիրոջը իւր վշտի և յոյսերի մասին: Գիւղացիներից մէկը՝ բարի դէմքով ու կապոյտ աչքերով մի երիտասարդ, երևում էր, որ շատ սիրեց խելացի Գրիգորիկին:

—Գիտե՞ս, եղբայր, ինչպէս տեսնում եմ, դու լաւ տղայ ես, քեզանից մի բան դուրս կըգայ: Գիտես ինչ, ամի,—դարձաւ նա ծերունի հօրը—լաւ չի՞ լինի արդեօք, որ սրան ուղարկենք

քեռի Յակոբի մօտ. չէ՞ որ Գ. գիւղից կարելի է երկաթուղիով գնալ, իսկ քեռին շատ ուրախ կըլինի այսպիսի տղայ ունենալուն:

—Հը, ճշմարիտ է, որդի, բարի գործ է. Յակոբի մօտ, մտախոհ ասաց ծերունին:

—Լսիր, եղբայր, դու մեզ հետ կըգաս մինչև Գ. գիւղը, այնտեղից մինչև երկաթուղին երկու վերստ է և եթէ երկաթուղիով գնաս, նոյն օրը քաղաք կըհասնես: Քաղաքումս ապրում է լուցկի ծախող մեր քեռին. այսինքն նա շատ հազիւ է լուցկի մանածում, բայց ունի խանութ և 5 քեզ պէս պատիկ տղայ. ահա այնտեղ քեզ համար յարմար գործ կըճարուի, հը՛, համաձայն ես:

Գրիգորը մտածում և կշռադատում էր:

—Կընշանակէ, ես մանրավաճառ պիտի դառնամ, ասում էր նա ինքն իրան. ի՞նչ արած, այդ էլ մի բան է, բայց արդեօք նա ինձ վարձ կըվճարէ. չէ՞ որ մայրս, քոյրս ու փոքրիկը առանց փողի չեն կարող կառավարուել. գոնէ այս ձմեռը կարողանային մի կերպ.....

—Իսկ դու կարգալ-գրել գիտե՞ս — օրինակ հաշիւ անել, գրել.....

—Այո, մի փոքր գիտեմ, գիւղում երկու քու գնացել եմ ուսումնարան. միայն մեծ հաշիւներ չեմ կարող անել:

—Ապա ես քեզ կըհարցնեմ, ախար ես էլ

քաղաքում բանել եմ, մի քիչ խծբըծում եմ,
ասաց երիտասարդը ինքնագոհ կերպով:

—Նախշուն, մի կտոր ածուխ տուր մեզ,
աշխատիր, որ աւելի սև ու ամուր լինի:

Ոտաբոբիկ ? տարեկան Նախշունը վառա-
րանը քրքրեց և բերեց ածուխի կտոր:

Հարցաքննութիւնն սկսուեց գրատախտակի
փոխարէն պատերից մէկի վրայ:

Երևաց, որ Գրիգորը մի քիչ բան գիտէ.
Թուանշաններն այնպէս էր գրում, որ կարելի էր
շոկել, հաշոււմ էր մինչև 1,000ը, կանոնաւոր
գումարում և հանում էր, բայց գրանից աւելին
գժուարանում էր:

—Լաւ, այդքանն էլ բաւական է, մի քիչ
բան գիտես, ես կարծում եմ, որ քեռի Յակոբը
քեզ ուձիկ էլ կընշանակէ, միայն թէ դու զգոյշ
կաց, աշխատիր հաճոյանալ, որովհետև, չէ՞ որ
նա վաճառական է, իր օգուտն է փնտռում: Սա-
կայն տեսնում եմ, դու քաջ աղայ ես, չես
կորչել:

Այսպիսով գործը գլուխ եկաւ: Գրիգորը հե-
տևեալ օրը հասաւ Գ... գիւղը (գիւղացիները
գիշերով ճանապարհ ընկան) և կէս օրուայ ժամը
1-ին արդէն նստած էր երկաթուղու կայարանում:
սպասելով քաղաք ուղևորուող գնացքի: Ծանա-
պարհածախսը նոյն բարբի երիտասարդը տուեց:

—Ա՛ռ, բարեկամ, երբ դու կաշխատես, կը-
տաս: Սա իմ սեպհականն է, տանտիրոջ այգում
բանելիս եմ վաստակել. միևնոյն է, ուզում էի
քոյր Նախշունիս համար կապա գնել, բայց ոչինչ,
հինը կըհագնի:

Գրիգորի

Գրիգորը առաջին անգամն էր տեսնում երկաթուղին. առաջին անգամն էր վագոնով գնում. բոլորը երազ էր թւում նրան. և՛ կայարանները, և՛ կոնդուկտորները, և՛ մարդկանց բազմութիւնը: Սուրբը, զանգահարութիւնն ու արագընթաց գնացքը — այդ բոլորն իրար խառնուելով՝ մի այնպիսի բան էին առաջացնում, որի նմանը նա երբէք տեսած չէր: Նա կուչ եկաւ մի անկիւնում, պինդ սլմելով ձեռքի մէջ տոմասին ու հասցէն և քեռի Յակոբին ուղղած յանձնարարական թուղթը. կարծես երկիւղ էր կրում, թէ իսկոյն կըխլեն թէ տուսակը և թէ թուղթը:

Վերջապէս երկու ժամուայ ճանապարհորդութիւնից յետոյ՝ գնացքը կանգ առաւ քաղաքի մէջ: Հէնց մուտքի մօտ Գրիգորից առան տու-

սակը և աղան յայտնուեց իրան անծանօթ քաղաքի մեծ հրապարակի վրայ: Նա անցաւ հրապարակը, մտաւ փողոցներից մէկը և դիմեց առաջին հանդիպողին.

— Քեռի, չգիտե՞ս արդեօք, որտեղ կարող եմ գտնել քեռի Յակոբին:

— Կորիք դու քո քեռի Յակոբի հետ միասին, բարկացած գոռաց նրա վրայ անցուորը և շարունակեց իր ճանապարհը:

Գրիգորը վախեցաւ և այնուհետև սիրաւ չէր անում դիմել անցորդներին: Նա չգիտէր ինչ անէ:

Գրիգորը գտնուում էր գլխաւոր փողոցներից մէկում. լայն, սալած, մեծ քարաշէն տներով ու խանութներով: Գրիգորին թւում էր, թէ ինքը գըտնըւում է մի այլ աշխարհում, հեռու, շատ հեռու: Նրա առաջ խոնուում էին անցորդները, տիկիւնները՝ զուգուած զարդարուած շքեղ զգեստներով ու գլխարկներով, մանուկներն էլ իրանց դայեակների հետ՝ լայն գլխարկներ ծածկած:

Սալած փողոցներում արագ ընթանում էին կառքեր, քարշ էին գալիս բեռնակիրներ և երբեմն անցնում էին ծածկած կառքեր:

Գրիգորը մի դուան մօտ կուչ եկաւ և վախեցնում էր տեղից շարժուել. սակայն քիչ-քիչ երկիւղն անցաւ, նայեց իւր շուրջը և քեռի Յա-

կորին գտնելու ցանկութիւնը նրան ոյժ ու համարձակութիւն տուեց:

Նա մօտեցաւ մի զինուորի և խնդրեց ցոյց տալ քեռի Յակոբի խանութը: Զինուորն, ըստ երևոյթին, այնքան էլ վարժ չէր զրազխութեան մէջ. նա զրպանից դանդաղ հանեց ակնոցները, դրեց քթին և սկսեց վանկ-վանկ կարգալ հասցէն, «Յակոբ կարապետեան... լուցկի խանութ... Համբարձման փողոց, Ծուռը նրբուղի»....

«Էհ, բարեկամ, ճանապարհիցդ շեղուել ես. այդ համարեա փողոցի միւս ծայրին է, ասաց նա, հասցէն տալով Գրիգորին. դու պէտք գնաս դեռ ուղիղ, յետոյ թեքուես դէպի աջ, երկու փողոց անցնես և ապա այնտեղ կըհարցնես»:

Քրիգորիկն առաջ գնաց, և ինչպէս նրան ասացին, շուռ տուեց աջ, յետոյ ձախ, ապա անցաւ մի քանի դատարկ փողոցներ և այսպիսով ոչ ոքի չկարողացաւ հարցնել: Արդէն սկսեց մթնել, բայց Գրիգորը շարունակ առաջ էր գնում. վերջապէս, յոգնած՝ վճռեց պառկել մի կիսափուլ ցանկապատի անկիւնում և քաղցր քնեց մինչև առաւօտ:

Արևն արդէն բարձրացել էր, երբ նա զարթեց. փողոցում խռնուում էին անցորդները: Գրիգորը դուրս սողաց իւր անկիւնից և չորս կողմը նայեց. նա քաղցած ու ծարաւ էր: Տոպրակի մէջ դեռ էլի մի փոքր կտոր հաց կար, որը նա երեկ չկերաւ, այլ պահեց. նա մեծ ախորժակով անուշ արաւ այդ հացը և անցնող ջրկերից էլ ջուր խնդրեց:

Զրկիւրը կանգ առաւ, փայտեայ ամանով ջուր հանեց տակառից և տուեց Գրիգորին:

— Երևում է դու գիւղից ես գալիս և ո՞ւր
ես գնում, հարցրեց նա:

— Գիտես ի՞նչ, քեռի, մի գիւղացի եմ փընտ-
ռում և չեմ կարողանում գտնել:

— Բայց ո՞վ է նա:

Գրիգորը ցոյց տուեց հասցէն:

— Նստի՛ր տակառիս վրայ, ես քեզ կըտանեմ
ուր հարկաւոր է. ես, բարեկամ, այս թաղի բո-
լոր ծակուծուկը գիտեմ և քո քեռի Յակոբի հա-
մար էլ սրանից երեք տարի առաջ ջուր էի
կրում:

Գրիգորն ուրախացաւ. նստեց սայլակի եզ-
րին և նրանք առաջ գնացին: Ջրկիրը շուտ-շուտ
կանգ էր առնում, դոյլերով ջուր էր հասցնում
մի քանիսի տները և այդպիսով դանդաղ էր առաջ
գնում: Գրիգորին շատ երկար էր թւում ձանա-
պարհը:

— Արդեօք շ՞ուտ կըհասնենք, քեռի, երկշո-
տութեամբ հարցնում էր նա:

— Շատ շուտ ես ուզում, բարեկամ, մեր
քաղաքը շատ մեծ է, ձեր գիւղի նման չէ. քո
պատճառով չեմ կարող գործս թողնել: Ասացի,
որ տեղ կըհասնենք քեզ, ուրեմն հանդիստ նստի՛ր:
Վերջապէս երկու ժամից յետոյ հասան համ-
բարձման փողոցը, ծուռը նրբուղու անկիւնը:

Գրիգորին տարան «Աղայի» խանութը: Բարձ-

րահատակ, գեր ծերունու դաժան դէմքը և այն
միաքը, որ դրանից է կախուած նրա վիճակը՝
վրդովեցրին Գրիգորին, նրա սիրտն սկսեց ուժ-
գին բաբախել: Ծերունին նայեց նրան կիսուած
յօնքերի տակից, հանդարտ ու գոռոզ կարդաց
նամակը, մտածեց, հարթեց մօրուքը, դարձեալ
մի անգամ նայեց Գրիգորին, անդդելով ոտից
մինչև գլուխ և ասաց.

— Ուզում ես ծառայել:

Գրիգորը գլխով դրական նշան արաւ. նա
չէր կարողանում խօսել, կարծես սառը ջուր էին
ածել գլխին:

— Հաշիւ սովորե՛լ ես:

Գրիգորը դարձեալ գլուխը շարժեց:

— Այ տղայ, ի՞նչ ես լռել, ես հօ ուտելու
չեմ քեզ. մի վախի՛ր, փոքր ինչ քաղցրութեամբ
աւելացրեց քեռի Յակոբը, որին՝ ըստ երևոյթին,
դուր եկաւ տղայի երկշոտութիւնը:

— Շատ լաւ, ես քեզ կընդունեմ, որովհետև
Պետրոսը շատ է խնդրում քեզ համար, միայն
թէ, տես, չպէտք է չարութիւն անես, բոլոր
փողը լիովին պէտք է բերես, պանդոկներում
չպէտք է նստես, քաղցրեղէն չպէտք է առնես և
ինձ չպէտք է խաբես: Եթէ մի բան եմ իմացել
քո պարտազանցութեան մասին, հէնց առաջին
անգամից դուրս կըշարտեմ քեզ: Դէ՛հ, հիմա գնա,

այնտեղ քեզ ցոյց կըտան ամենը, կուտացնեն և կըխմացնեն. իսկ ոտճիկդ շաբթէ շաբաթ կըստանաս և այն էլ ծառայութեանդ համեմատ:

Գրիգորն ազատ շունչ քաշեց, երբ դուրս եկաւ կից սենեակը, որտեղ սեղանի շուրջը նըստոտած էին հինգ հոգի իր շափ տղաներ աւագ գործակատարի հետ, որը տաք արգանակ էր բաժանում նրանց: Գրիգորիկին տուին գլխի և նա միացաւ ընդհանուր սեղանին:

— Ո՞րտեղացի ես դու, սում որդին ես, քանի՞ տարեկան ես, գրել-կարդալ գիտե՞ս, հայր ու մայր ունի՞ս — այսպիսի հարցերով թափուեցին նրա վրայ ամեն կողմից և Գրիգորը հազիւ էր կարողանում ամեն մէկին պատասխանել:

Մի ժամից յետոյ նա բոլորովին ընտելացաւ և մինչև անգամ խնդրեց աւագ գործակատարին, որ իրան էլ, միւսներին նման՝ լուցկիներին դարակ տայ, որ ժամ առաջ կառողանայ գործի կաշէլ — աշխատել:

— Լաւ, գրան էլ շուտ կըհասնես, դեռ կը ձանձրանաս էլ, երբ ոտներդ կոշտուկներով ծածկուեն. ինչ արագոտն է երևում — ծագրում էին տղաները:

— Վաղը կըգնաս, պատասխանեց գործակատարը. մեզ մօտ այնպէս է ընդունուած, որ նոր եկողին առաջին օրը ազատութիւն են տալիս:

Տղաները գնացին, իսկ Գրիգորն անգործութիւնից այս ու այն կողմն էր ընկնում և գննում գործակատարին, որին հաւանեց նրա բարեսրտութեան և զրուցասիրութեան համար:

— Այստեղ, մեզ մօտ, դու լաւ կապրես, բարեկամ, եթէ միայն ինքդ կաշխատես և զանցառու չես լինիլ. մեր աղան ամենից աւելի աւտում է ստախօսներին և խաբեբաններին և այդպիսի դէպքերումն էլ, եթէ ներողութիւն խնդրես, կընենք. բայց վայ քեզ, եթէ աշխատես մեղքդ ծածկել, անմիջապէս դուռը ցոյց կըտայ: Մեր աղան խիտ մարդ է, չի սիրում երես տալ և եթէ մի բան նշմարէ, իսկոյն նկատողութիւն կանէ և դորա համար էլ՝ ոչ միայն ծառայողները, այլ և տանեցիք վախենում են նրանից: Բայց միւսնոյն ժամանակ և արգարազատ է, անաչառ է. եթէ պատահմամբ ինքը վիրաւորէ քեզ, պատրաստ է ներողութիւն խնդրելու. ճիշտ է, դէմքով շատ բարկացկոտ է, բայց սիրտը բարի է:

Գրիգորիկը շուտով ընտելացաւ նոր գործին. ուրախ ու գուարթ շրջում էր քաղաքի փողոցները և հմտութեամբ առուտուր անում. փողի հաշիւն էլ ճիշտ էր պահում: Նրան շաբաթական մի ուրբիլի ոտճիկ նշանակեցին և նա երկրորդ ամսի սկզբին 4 բուբիլի լիովին ուղարկեց իր մօրը:

Յունիսի վերջն էր: Արեգակը սաստիկ այրում էր: Արևի կիզիչ ճառագայթներից ամարանոցի տները կարծես կէծացել էին: Մարգիկ, անասունները, թռչուններն ու ճանճերը թմրած շրջում էին. մինչև անգամ մոծակները կարծես մոռացել էին խայթել և միայն կպչում էին ապակիներին:

Փոշոտ ճանապարհով անցնում էր փոքրիկ լուցկիավաճառը և իւրաքանչիւր տան առաջ կանչում.

Լաւ ծխախոտ ու լուցկի

Ով կամենայ թող առնի...

Ամարանոցներից մէկի դռան առաջ կանգնած էր իւր դայեակի հետ հինգ տարեկան մի աղջիկ՝ թմբկի վարդագոյն այտերով, ուրախ ու սև աչերով ու ալ-կարմիր շրթունքներով.

— Ա՛խ, դայեակս, նայիր, ի՞նչ ծիծաղելի է այն սողան, ի՞նչպէս է կանչում, ի՞նչ է ծախում. գնիր խնդրեմ, մի բան:

— Նա լուցկի և ծխախոտ է ծախում, հոգեակս, մեզ ի՞նչ հարկաւոր են դրանք:

— Ոչինչ, գնիր, ես հայրիկին կըսամ, գնիր, խնդրում եմ... և նա կեղծաւորութեամբ սկսեց փարել պառաւի վզով:

Գրիգորը կանգ առաւ և սպասում էր:

— Էհ, փոքրիկս, միշտ պէտք է ուզածդ կատարես, կիսաբարկացած ասաց դայեակը. սպասիր այստեղ, գնամ խոհարարից փող վերցնեմ, և նա ծաղկոցի միջով անցաւ գնաց պատշգամբը:

Աղջիկը կանգնած էր Գրիգորիկի առաջ՝ մէջքը դէպի ճանապարհը դարձրած. նրանք լուռ գննում էին իրար:

Յանկարծ լուսեց օդում մի տարօրինակ փոնչոց և ճանապարհին տոփիւն. Գրիգորիկը յետ նայեց և ի՞նչ տեսնի... Ահագին սև շուն. մթազնած աչքերով, դուրս ցցուած լեզուով ու հուփ տուած պոչով՝ ուղղակի դէպի աղջիկն էր վազում. նրա բերանից կաթկաթում էր գորշ փրփուր, որը կտոր-կտոր կախ էր ընկած և գնչից: Շունը փոթկացնում էր, խրկում, փնչացնում, վրնգվրնգում, դողում և կորացրած գլուխը երեւում:

«Կատաղած է» մի միտք փայլեց Գրիգորի գլխում: Նա երբէք աեսած չէր կատաղած շուն, բայց գիտէր, որ լինում են այդպիսի շներ և միանգամից հասկացաւ բոլոր վտանգը:

Աղջիկը չէր կարող վազել, քանի որ շունը երկու քայլ միայն հեռու էր նրանից. հարկաւոր էր միայն պաշտպանել նրան: Գրիգորիկը իր մասին էլ չմտածեց. «ժամանակ չկար» պատմում էր նա այդ դէպքից յետոյ: Նա մի ակնթարթում գետին գցեց լանջափոկը լուցկիներէ արկղով միասին, հրեց աղջկան դէպի դուռը և ինքը կանգնեց նրա առաջ, պաշտպանելով շնից: Շունը յարձակուեց Գրիգորիկի վրայ և ճանկեց նրա աջ ձեռքը: Նա ճշաց ցաւից, սակայն միւս՝ ազատ ձեռքով սեղմեց նրա կոկորդը: Նրանք երկուսն էլ գետին գլորուեցին, բայց ոչ շունն էր մըտադիր թողնելու Գրիգորի ձեռքը, ոչ Գրիգորն էր դադարում նրան խեղդելուց: Աղջիկը երկիւղից քարացաւ և չկարողացաւ ոչ ճիշ արձակել, ոչ տեղից շարժուել:

Այդ միջոցին տան պատշգամբի վրայ երևեցաւ դայեակը՝ պղնձի դրամը ձեռքին: Նա՝ սարսափած այս տեսարանից, ուժգին ճիշ արձակեց, դրամը դուրս ձգեց ձեռից և վազեց դէպի աղջիկը:

— Գոհարիկ, հոգեակս, աղաղակում էր նա, տանելով երեսային. «օգնեցէք, ազատեցէք»:

Նրա աղաղակի վրայ հարևան տներէց դուրս վազեցին ծառաները, պատշգամբները լցուեցին ամառանոցի բնակիչներով, բայց ոչ ոք սիրա չէր անում ազատել Գրիգորիկին կատաղած շան ճանկերից: Վերջապէս հարևան տան հիւանդ վերցրեց կացինը և այնպէս ուժով խփեց շան գլխին, որ տեղն ու տեղը սատկացրեց:

Գրիգորիկը ուշաթափ տարածուել էր գետնին:

— Բժիշկ, բժիշկ է հարկաւոր, եղբայրներ, ասում էր հիւանդ՝ կռանալով դէպի տղան. խեղճ երեսայ....

Մէկը վազեց բժիշկի յետևից: Այդ բուպէին դայեակը շնչասպառ դուրս վազեց ամառանոցից:

— Ո՞ւր է նա, իմ աղաւնեակը, ո՞ւր, աղաղակում էր նա, ճեղքելով ամբոխը՝ որ հեազհետէ ստուարանում էր: Կենդանի է արդեօք. չէ որ նա իմ սանիկիս ազատեց, ապա թէ ոչ շունը կըզգզըզէր նրան.... Նա ծունկ չոքեց Գրիգորիկի առաջ, բռնեց նրա վիրաւորուած ձեռքը և սկսեց զգուշութեամբ ծծել հոսող արիւնը:

— Ի՞նչ ես անում, այ պառաւ, ասում էին շրջապատողները. երևում է կեանքը թանկ չէ քեզ համար, սակայն նա ոչ ոքին չէր լսում՝ ծծում էր և թքում:

Բժիշկն եկաւ:

— Առջնի պառաւ. ի՞նչ լաւ բան ես մտա-

ծել, գովեց նա, բայց անելով իւր գործիքները:
Մայրն էս:

— Ո՛չ, պարոն, մայրը չեմ. բայց ինչպէս
թողնեմ նրան՝ մեռնի, քանի որ իմ ազանեակիս՝
սանիկիս փրկեց: Ախար, չէ՞ որ մահապարտ պի-
տի դառնայի, չէ՞ որ ես՝ քաւթարս չկարողացայ
ուշագիր լինել տիրոջս երեխային. ասում էր նա:

— Լաւ, հանգստացիր, գուցէ առողջացնենք:

Բժիշկն շտապով այրեց վերքը և հրամայեց
տղային տանել հիւանդանոց:

Տեղեկացան և յայտնեցին այդ մասին քեռի
Յակոբին, իսկ վերջինս իմաց արեց Գրիգորիկի
մօրը:

«Այդ էր պակաս. ախար, որ մեռնի, ես
ի՞նչ պատասխան տամ. դեռ կարևոր վկայականն
էլ չեմ ձեռք բերել», ասում էր քեռի Յակոբը և
ուզարկեց Մարիամի համար ճանապարհածախս,
որ շուտով գայ: Այս լուրը լսելուն պէս՝ Մա-
րիամը շանթահար եղաւ: Հէնց նոր էր ստացել
նա Գրիգորիկի սովորական 4 ըուրլին և փայ-
լուն յոյսերով լի նամակ և անա դարձեալ «դժ-
բաղդութիւն»:

Մարիամը առատ արցունք թափելուց յետոյ
դարձաւ աղջկան ու ասաց.

— Ես կըզնամ նրա մօտ, Լուսիկս:

— Իսկ փոքրիկն ի՞նչ ես անում, մայրիկ:

— Ա՛խ, Լուսիկ ջան, դժուարանում եմ Աշո-
տին թողնել, ի՞նչով պէտք է կերակրես. բայց չէ՞
որ նա էլ իմ որդիս է, իմ արիւնս. սիրտս կտոր
կտոր է լինում, չգիտեմ, ի՞նչ հնար գտնեմ:

Լուսիկը մտածմունքի մէջ ընկաւ:

— Գիտե՞ս ինչ, մայրիկ, կըվագեմ Եղիսաբե-
թի մօտ, նա վաղուց խնդրում է, որ ես դայեակի
պաշտօնով մտնեմ նրա մօտ. գուցէ ինձ Աշոտի
հետ միասին ընդունի. Աշոտն այժմ մեծ է, ար-
դէն չորեքթաթ է անում, ես մի կերպ կընսկեմ,
իսկ Եղիսաբեթը կաթ շատ ունի — երկու կով
է կթում:

— Ոհ, իմ անգին, շնորհակալ եմ քեզանից,
իմ խելացի դստրիկ, ուրախ արտասանեց Մա-
րիամը:

Եղիսաբեթը, գիւղի տանտիրոջ կինը՝ Լու-
սիկին Աշոտի հետ միասին ընդունեց: Լուսիկը
յայտնի էր իբրև ժիր ու աշխատասէր աղջիկ և
բացի դրանից նա աւաջարկում էր ծառայել ձրի
— կերակրի գնով:

Մարիամը ճանապարհ ընկաւ:

է

Փոքրիկ մաքուր սենեակուս գրած է 4 մահճակալ: Մաքուր յատակն ու նոր ներկած մարգարտագոյն պատերը փայլում են, ապակիները այնպէս թափանցիկ են, որ կարծես լուսամուտների մէջ ապակի չկայ. ամեն տեղ հոգատարութիւն և խնամք է երևում:

Մահճակալները ծածկուած են մաքուր սպիտակեղէնով և կարմիր ժապաւէն բոլորած սպիտակ բրդոտ վերմակներով. մահճակալների միջանցքում դարսած են փոքրիկ սեղաններ: Սեղաններից մէկի վրայ դարսած են գանազան շշեր, սրուակներ, տուփեր, որոնց միջից աչքի է ընկնում ջրով լի մեծ կաւէ գաւաթը: Մահճակալներից միայն մէկն է բռնուած, միւսները

դատարկ են: Լուսամուտի մօտ՝ մի անկիւնում նստած է հիւանդապահ կինը ձեռագործը ձեռին և ննջում է: Վարագոյրները իջեցրած են: Վերջին լուսամուտը բաց է, որտեղից ներս է մտնում լոյսն ու տաքութիւնը: Մահճակալի վրայ պառկած Գրիգորիկը տաքութիւնից շփոթվում է: Արդէն չորրորդ օրն է, որ նա հիւանդ է, այն ինչ ոչ մի լաւութիւն չէ նկատուում: Տաքութիւնը երբեմն իջնում, երբեմն բարձրանում է, տենդային դրութիւնը չէ ընդհատուում: Երկու անգամ այցելել է նրան դայեակը և աւագ բժշկից տեղեկացել՝ արդեօք յոյս կայ առողջանալու:

— Դեռ ևս ոչինչ չեմ կարող ասել. դէպքը վտանգաւոր է, սաստիկ ցնցում է առաջացել, կարող է ուղեղի բորբոքումի փոխուել:

— Ա՛խ Աստուած, չլինի թէ թոյնիցն է այդ: Երևի ես, պառաւս՝ չկարողացայ լաւ դուրս ծրծել, կամ թէ գուցէ բժիշկն ինչպէս հարկն է՝ չայրեց վերքը. հարցնում եր պառաւը արտասուքը սրբելով:

— Դեռ ևս ոչինչ չի կարելի որոշել, պատասխանեց բժիշկը և հեռացաւ:

Փրկուած աղջկայ հայրը նոյնպէս եկաւ հիւանդանոց և երկար ժամանակ զրոյց էր անում բժշկի հետ. երևում էր, որ մի բանի մասին շատ էր խնդրում բժշկին:

33 33
Handwritten signature

Իսկ Գրիգորիկի գրութիւնը չէր լաւանում, նա ոչ որին չէր ճանաչում, շփոթւում էր, կառանցում: Բժիշկները միայն ուսերն էին սեղմում:

Նախասենեակում սաքի ձայն լսուեց. հիւանդապահը վեր կացաւ և դուռը բացեց: Նրա առջ կանգնած էին գթութեան քոյրերից մէկը և մի նիհար, կռացած, բայց ոչ պառաւ կին՝ մաշուած զգեստով ու ծակծկուած վերարկուով:

— Ո՞ւր է, սէր, իմ աղաւնեակը, հառաչելով ու լպլով շնչում էր Մարիամը:

— Ահա քոյրիկ, ցոյց տուեց գթութեան քոյրը: Դուք այստեղ նստեցէք մինչև աւագ բժշկի գալը, որնց և թոյլաւութիւն կըխնդրէք ձեր որդու մօտ մնալու, շատ կարելի է, որ թողնի, իսկ ես թոյլ տալու իրաւունք չունիմ:

— Ախ, քոյրիկ, կըխնդրեմ, սաքերը կընկնեմ, գուցէ աղաչանքս լսէ, չէ՞ որ նա էլ մարդկային սիրտ ունի, ինչպէս կարգիլէ մօրը իր հարազատ գաւակի մօտ մնալ:

Գթութեան քոյրը գնաց: Մարիամը հանդարտ մօտեցաւ անկողնին, սակայն տեսնելով իր Գրիգորիկի տենդից բռնուած հիւանդ գէմքը ազօտ ու անշարժ աչքերով՝ չկարողացաւ զսպել իրան, բարձրածայն հեկեկաց և ծնկաչոք ընկաւ մահճակալի առաջ:

— Որդեակս, աղաւնեակս, իմ պահապան

հրեշտակ, կարողացաւ արտասանել նա. վայ ինձ, այս ի՞նչ եմ տեսնում:

Չիւանդապահը մօտեցաւ նրան և ուսից քաշեց:

— Լսիր, մօրքոյր, ի՞նչ ես գլուխդ սպանում, դեռ ճօ չէ մեռել. դուցէ և բժիշկները ճար անեն: Լսիր, վեր կաց, ահա և աւագ բժիշկը գալիս է, նա շատ խիստ մարդ է, կարող է քեզ այստեղից արտաքսել....

Մարիամը անասելի ուժ գործ դրեց, վեր կացաւ, գոգնոցով բերանը փակեց, կուրծքը բռնեց և շնչասպառ սպասում էր աւագ բժշկին: Ներս մտաւ մի բարձրահասակ, նիհար ձեռունի՝ լուրջ դէմքով և կապոյտ մտախոհ աչքերով: Ալեխառն շէկ մազերը խիտ թափուած էին բարձր ձակաւին, փոքրիկ գփգոյն և նիհար ձեռքին բռնած ունէր մի փաթեթ, իսկ շրթունքներին ժամանակ առ ժամանակ երևում էր մտազբաղ ժպիտ: Նրա յետևից գալիս էին դարձեալ երկու բժիշկ և գթութեան քոյրը. սակայն Մարիամը՝ միայն նրան տեսաւ:

— Բարեբար տէր, իմ պաշտպան, մի թողնիր մեզ, թոյլ տուր աղօթել քեզ համար առ Աստուած, սասց Մարիամը՝ ընկնելով բժշկի սաքերը:

— Ի՞նչ է կամենում սա, ինչի՞ մասին է խնդրում, գիմեց նա գթութեան քրոջը:

Մա հիւանդի մայրն է, խնդրում է, որ թոյլ տաք որդու մօտ մնալու, բացատրեց նա:

— Հը՛ր... արտասանեց բժիշկը և սկսեց գերմաներէն խօսել բժիշկների հետ:

Մարիամը վեր կացաւ և սրտատրոփ սպասում էր վճռին: Բժիշկը վերջապէս դիմեց նրան.

— Լաւ, մայրիկ, դուք կարող էք մնալ միայն այն պայմանով՝ որ մեզ չխանգարէք նրան բժըշկելու, լսէք ինչ որ ես ձեզ կըրպատուիրեմ և շանէք պէ՛ն, ինչ որ վնասակար է ձեր որդու համար. նա վտանգաւոր հիւանդ է և ամենափոքր անզգուշութիւնն անգամ կարող է նրան վնասել:

— Շնորհակալ եմ, բարեբար տէր, իհարկէ, կըլսեմ, ամէն բան այնպէս կըկատարեմ, ինչպէս դու կընրամայես, ոչ մի խօսք չեմ բաց թողնիլ, չէ՞ որ նա իմ հարազատ զաւակն է:

— Իհարկէ, ժպտաց բժիշկը և սկսեց հիւանդին քննել:

Մարիամը հեռուից դիտում էր, թէ ինչ է անում բժիշկը. նա այժմ ամբողջապէս ապրում էր իւր հիւանդ երեխայի կեանքով և, թէև չէր հասկանում, բայց բնազդմամբ գուշակում էր, թէ ինչ է հարկաւոր: Ահա բաց արին հիւանդի վերջը: Ճնշուեց Մարիամի սիրտը, երբ տեսաւ ահագին սև բիծ՝ շուրջը ուռած. սակայն Մարիամը զսպեց իրան, աւելի ևս մօտեցաւ և նայում էր,

թէ ինչպէս լուացին վերքը ու այրեցին մի տեսակ դեղով: Երևի շատ էր ցաւում, որովհետև երեխան ամբողջապէս կծկուել էր բժշկի ձեռքերում, որը պահում էր նրան:

Մարիամը մտածեց. «չէ որ ես աւելի գորովով կըպահէի Գրիգորիկիս ձեռքերիս մէջ». բայց նա չհամարձակուեց մօտենալ: Այնուհետև ծուլատ դրին վերքի վրայ, պինդ փաթաթեցին և դրին կեղևի մէջ: Մարիամը չէր հասկանում, թէ ինչո՞ւ են այսպէս անում, սակայն հաւատում էր, որ այս բոլորը կարևոր է և յուսով լի՝ նայում էր բժիշկներին:

Հիւանդի հետ գործը վերջացնելով՝ բժիշկը նորից մօտեցաւ Մարիամին.

— Դուք, քոյրիկ, կարծեմ չքաւոր էք, զիւղից էք եկել, թէ այստեղ էք ապրում:

Մարիամը պատմեց նրան իր բոլոր անաշուղութիւնների մասին և բժիշկը լսում էր հետաքրքրութեամբ: Նրա մեծ մտախօն աչքերը մի քանի անգամ կարծես ակամայ հետաքրքրութեամբ դարձան դէպի Գրիգորիկի բորբոքուած դէմքը: Երբ Մարիամը վերջացրեց՝ բժիշկն ասաց.

— Մի վհատիք, զուցէ և յաջողուի նրան աւողջացնել, սակայն դեռ կըսպասենք: Ապա դառնալով դէպի գթութեան քոյրը, կիսաձայն մի բան ասաց, որ Մարիամը չլսեց:

—Նա ձեզ դարձեալ ի՞նչ ասաց, քոյրիկ,
հարցրեց Մարիամը վերադարձող քրոջը:

—Նա կարգադրեց, որ ձեզ համար կերա-
կուր ուղարկեն իրանց խոհանոցից և պատուի-
րեց որ խսկոյն իմաց տան նրան, եթէ Գրիգորի-
կի գրութիւնը վատանայ:

—Ահա մի ազնիւ հոգի. ես հէնց աչքերից
ճանաչեցի—ասաց Մարիամը և նստեց Գրիգորիկի
անկողնի մօտ:

Երեկոյեան Գրիգորիկի գրութիւնը
վատացաւ, նա շփոթուում էր, մօրը,
քրոջը կանչում, խօսում էր քեռի Յա-
կոբի հետ և դառանցանքի մէջ լուցկի էր ծա-
խում: Աչքերը կարծես մեծացան, բերանը կիսով
չափ բացուեց, երակները լցուեցին..... Հիւան-
դապահը վազեց գլխութեան քրոջ յետեից. վեր-
ջինս առաւ Գրիգորիկի առողջ ձեռքը, հանեց
ժամացոյցը և սկսեց հաշուել:

—Այն ի՞նչ է անում. կամացուկ հարցրեց
Մարիամը հիւանդապահին:

—Հաշուում է արեան զարկը երակների մեջ,
որ իմանայ՝ ինչպէս է խփում—սովորականի պէս,
թէ աւելի արագ....

Գթութեան քոյրը մտածմունքի մէջ ընկաւ, հիւանդի գլխին սառուցն ուղղեց և հիւանդապահին ուղարկեց աւագ բժշկի յետևից:

Հինգ ըոպէից յետոյ եկաւ բարի ծերունին: Նա ձեռքը նայեց, նոյնպէս հաշուեց զարկերակը, արտևանունքը բաց արեց, աչքերը գննեց, վիզը շօշափեց, ջերմաչափը դրեց կոան տակը, նայեց և ապա դառնալով դէպի քոյրն՝ ասաց.

— Սա ճգնաժամն է... սառուցը փոխեցէք, սպիտակեղէնը պատրաստ ունեցէք, եթէ քրտինք երևայ, զգոյշ կացէք. գուցէ և խելագարուի....

Մարիամը չսեց բժշկի վերջին խօսքերը, որովհետև վերջինս շատ կամաց էր խօսում:

Քոյրիկ, ասա խնդրեմ, ի՞նչ է սպասում Գրիգորիկիս. այն ինչ էր ասում բժիշկը, հարցրեց Մարիամը և սառը քրտինք պատեց նրա ճակատը:

— Սպասեցէք և աղօթեցէք. այսօր հիւանդութեան ճգնաժամն է, պատասխանեց քոյրը:

Նա մնաց հիւանդի մօտ:

Հիւանդի չորս կողմը խորհրդաւոր լուծիւն էր տիրում. լսւում էր միայն նրա հառաչանքն ու անկապ խօսքերը, նրա շփոթուելը: Մարիամը ծնկաչոք կանգնած էր նրա գլխավերևը և ջերմեւումանդութեամբ աղօթում էր. քոյրը նստած էր մահճակալի միւս կողմը և շուտ-շուտ փոխում էր գլխի թաց շորը: Հիւանդապահը կանգնած

հիւանդի ոտքերի մօտ, անտարբերութեամբ գուպայ էր գործում և կարծես ննջում էր:

Այսպէս անցաւ 3 ամբողջ ժամ: Կէս գիշերը վաղուց էր անցել: Զերմութիւնը չէր աւելանում. հիւանդը սկսեց հանդարտուիլ և վերջապէս քնեց:

Գթութեան քոյրը վեր կացաւ, Մարիամին նշան արաւ, որ իրան հետևէ: Նրանք դուրս եկան նախասենեակ:

— Նա երկի երկար կըքնի այժմ, եթէ զարթնի և քրտինք ունենայ, հարկաւոր է իսկոյն փոխել սպիտակեղէնը, միայն թէ ինձ կանչեցէք, այդ բանը շատ զգուշութեամբ պէտք է կատարուի, որպէսզի չմըսի:

— Ասա, խնդրեմ, քոյրիկ, արդեօք երեխաս հիմա աւելի լաւ է, անհամարձակ հարցրեց Մարիամը:

— Դեռ չի կարելի որոշ ասել, միայն ես կարծում եմ, որ կըթեթևանայ:

Մարիամը փոքր ինչ հանդստացաւ: Նա երեք օր է, աչքը չէր խփել և նստելով աթոռի վրայ՝ ակամայ սկսեց ննջել:

— Պառկիր, քոյրիկ. ես, միևնոյն է չեմ քնելու, ասաց հիւանդապահը և պառկեցրեց Մարիամին մօտիկ մահճակալի վրայ նախապէս սաւանդցելով վրան:

Մարիամը քաղցր քուն մտաւ և երկար ժա-

մանակ սենեակում ոչ մի ձայն չէր լսուում բացի
ժամացոյցի չըխկ-չըխկոցից և քնածների խումփո-
ցից:

— Մայրիկ, լսելի եղաւ Մարիամին Գրիգորի
բիկի թոյլ ձայնը: Նա շտապով վեր թռաւ և վա-
զեց անկողնի մօտ: Վաղելիս՝ ոտը դիպցրեց յա-
տակի վրայ պառկած հիւանդապահ կնոջը, սա-
կայն անուշադիր թողեց այդ: Նրա առաջ պառ-
կած էր աշխոյժ Գրիգորիկը ուշքը գլխին, նայում
էր և ժպտում մօր երեսին: Տէր Աստուած, որ-
քան երջանիկ էր Մարիամը. նա կարծում էր թէ
ամբողջ աշխարհը իրանն է. այդ բոլորին Գրիգորի-
կը կրկնակի թանկագին էր նրա համար, կըրկ-
նակի սիրելի. նա, կարծես, երկրորդ անգամ
ծնուեց Մարիամի համար:

— Գրիգորիկ, անգին գաւակս... ասաց Մա-
րիամն ուրախութեան արցունքներն աչքերին և
սկսեց համբուրել որդու այտերը, ճակատն ու
վիզը. յանկարծ նրա ձեռքը դիպաւ հիւանդի թաց
շապկին:

— Ախ, ինչ բթամիտն եմ ես, ախար երե-
խաս բոլորովին քրտնած է, պէտք է քոյրիկի
յետևից ուղարկել: Նա բոթեց հիւանդապահին,
որը խելագարի պէս վեր թռաւ տեղից:

— Միթէ քնած էի. այո, երևի քնած էի,
այս ինչպէս պատահեց...

— Լաւ, լաւ, վաղիր խնդն քոյրիկի մօտ,
ասա, որ հարկաւոր է շապիկը փոխել:

Քոյրն եկաւ և զգուշութեամբ՝ սաւանի տա-
կով, փոխեցին շապիկը: Գրիգորիկը լուռ էր և
չէր արգելում նրանց ցանկացածի պէս վարուել
իրան հետ. նա թոյլ էր, բայց տաքութիւնն
իջէլ էր և ինքը ուշքի եկել:

— Այժմ, քոյրիկ, զգոյշ եղէք, շատ մի խօ-
սեցնէք նրան և ինքներդ էլ շատ մի խօսէք,
ասաց զթութեան քոյրը. ամեն անգամ, երբ քըր-
տինք երևայ, ինձ իմաց արէք:

— Ամեն բան կանեմ, քոյրիկ, միամիտ եղէք.
ասաց ուրախացած Մարիամը:

Գրիգորիկն սկսեց արագ առողջանալ. մի
շաբաթից յետոյ արդէն նա դուրս եկողների թը-
ւումն էր հաշուում, իսկ 10 օրից յետոյ դուրս
եկաւ հիւանդանոցից: Նա դեռևս չէր կարողա-
նում ազատ գործածել ձեռքը. ամեն օր նա մի
քանի անգամ շարժում և ուղղում էր մատները
միւս՝ առողջ ձեռքով:

Աւագ բժիշկը պատուիրեց նրան մօր հետ
միասին գալ իր մօտ:

— Կեցցես, Գրիգորիկ, ասաց բժիշկը, ձեռքը
գնելով նրա ուսին, ահա քեզ շաքարեղէնի հա-
մար — և զրեց նրա ափի մէջ կապոյտ թղթադրամ:
Իսկ ձեզ, քոյրիկ, ես լաւ նորութիւն կասեմ:

Այն աղջկայ հայրը, որին ձեր որդին ազատեց
կատաղած շանից՝ կամենում է հոգ տանել նրա
ապագայ վիճակի մասին, ահաւասիիկ, տալիս եմ
ձեզ հասցէն, գնացէք նրա մօտ, նա ինքը կըխօսի
ձեզ հետ: Գրիգորիկի ազան՝ քեռի Յակոբը նոյն-
պէս մի քանի անգամ տեղեկացել էր և անտար-
բեր չէ նրա վիճակին:

Մարիամն ու Գրիգորիկը գնացին:

Վ Ե Բ Ձ Ա Բ Ա Ն

Ի՞նչ եղաւ Գրիգորիկը:

Նրան տուեցին արուեստագիտա-
կան դպրոց:

Գրիգորիկի ուսման միջոցին՝ նրա
ընտանիքի մասին հոգում էր քեռի
Յակոբը. Լուսիկին փոքրիկ Աշոտի հետ
միասին առաւ իր մօտ, իսկ մօր համար աղախնի
տեղ գտաւ մի հարուստ վաճառականի տանը:
Ութը տարին երազի պէս անցաւ:

Գրիգորիկը ընտիր վկայականով աւարտեց
ուսման ընթացքը և դարձաւ հմուտ մեքենայա-
գէտ: Փրկուած աղջկայ հօր միջոցով նա մի գոր-
ծարանում լաւ պաշտօն գտաւ և առաւ իր մօտ
մօրն ու քրոջը: Իննը տարեկան թմիլիկ Աշոտը
նոյնպէս սովորում է ուսումնարանում և մտադիր
է մտնել նոյն դպրոցը, որտեղ աւարտեց Գրիգո-
րը. միայն նրա ուսման վարձը կըվճարէ իւր եղ-
բայրը, որը յոյս ունի գլխաւոր մեքենայավետի
պաշտօն ստանալու նոյն գործարանում: Տօն օրե-

ըը նրանք յաճախ լինում են քեռի Յակոբի մօտ,
որը, երբեմն, ուրախ տրամազրութեան ժամանակ
խոստանում է Գրիգորին կտակել մի տանեակ
հագար. իսկ Գրիգորը այս առիթով ծիծաղելով
ասում է.

—Քեռի Յակոբ, դուք ձեր մերձաւորները
ունիք, ես ձեզ համար օտար եմ, և վերջապէս
ի՞նչ հարկաւոր է. փողը երես է տալիս մարդուն,
ամենից լաւն այն է, երբ մարդս սեպհական դա-
տողութիւն և առողջ ձեռքեր ունի....

—Այդ այդպէս է, սակայն փողն էլ լաւ բան
է, նկատում է քեռի Յակոբը:

—Ինձ համար թանկ է միայն այն փողը, որ
իմ սեպհական աշխատանքով եմ ձեռք բերել....

Եւ ճշմարիտ՝ ի՞նչ հարկաւոր է նրան մեծ
փող: Գրիգորը գործունեայ և հմուտ վարպետ է.
նա այժմ էլ ոչ մի նեղութիւն չի քաշում փողի
կողմից, իսկ ժամանակով՝ ինչպէս ասում են
գործարանի ծառայողները, նա կարող է նշանա-
ւոր մարդ դառնալ:

Մայրն անչափ երջանիկ է, ունենալով այդ-
պիսի որդի, քոյրն ու եղբայրն էլ վայելում են
Գրիգորի սէրն ու խնամքը: Այսպէս երջանիկ և
ուրախ է այս փոքրիկ ընտանիքը:

«Ազգային գրադարան»

NL0392421

